

Nieuwe noabers, vernieuwend landschap

Landschapsontwikkelingsplan voor de gemeente Aalten
Ensembleboek voor het
landschapsensemble Aalten

In opdracht van:

28 september 2007

Inhoud

Inhoud	2
Colofon	2
1 Opzet en werkwijzer	3
1.1 Opzet	3
1.2 Werkwijzer	3
2 Het landschapsensemble Aalten	7
2.1 Visie	7
2.2 Doelen voor het landschapsensemble Aalten	8
3 Uitwerking voor de functies van het landschapsensemble Aalten	10
4 Bouwpakket voor het landschapsensemble Aalten	14

Colofon

Meerwijkselaan 25, 6564 BS Heilig Landstichting
tel: 024 - 388 86 94; fax: 024 - 388 87 15
email: info@bureauniche.nl
www.bureauniche.nl

Randwijkse Rijndijk 22, 6668 LM Randwijk
tel: 0488 420 204; fax: 0488 420 562
email: info@burohemmen.nl
www.burohemmen.nl

De Watertoren 5, 3912 AK Rhenen
tel: 0317 614 735 fax: 0317 616214
email: henk@schokland.com
www.schokland.com

1 Opzet en werkwijzer

1.1 | Opzet

Dit gedeelte van het Landschapsontwikkelingsplan bestaat uit aparte werkboekjes per landschapsensemble, waarin per boekje de volgende onderdelen aan de orde komen:

- de visie voor het landschapsensemble, verdeeld over de deelgebiedjes
- doelen vanuit beleid en vanuit de mensen in het gebied
- de bestaandewaardenkaart
- de uitwerking van mogelijkheden in tekst en op kaartbeeld, algemeen en per functie in het landschap
- de mogelijke landschapselementen in de vorm van een bouwpakket voor punt-, lijn- en vlakelementen.

Naast deze ensembleboeken bestaat het Landschapsontwikkelingsplan uit een hoofddocument, waarin zijn opgenomen:

- een uitgebreide inventarisatie van de opbouw van het gebied
- een analyse van de landschappelijke ontwikkeling
- een overzicht van bestaand beleid
- een visie op de ontwikkeling van het gebied
- een uitwerking in doelen

Tenslotte is er een uitvoeringsprogramma, waarin, geordend in thema's allerlei projecten staan opgesomd. Dit is een losbladig systeem, waarin de reeds aangegeven projecten elk een pagina hebben. Het kan in de loop van de tijd door de Gebiedscommissie telkens worden geactualiseerd met nieuwe projecten of aangegeven projecten kunnen worden gewijzigd of verwijderd, bijvoorbeeld wanneer ze zijn uitgevoerd.

1.2 | Werkwijzer

Hoe is het ensembleboek bedoeld en hoe moet je er mee werken?

Het is bedoeld voor professionele betrokkenen in de gemeente Aalten, die te maken hebben met ruimtelijke ontwikkelingen in brede zin in het buitengebied, maar ook initiatiefnemers van projecten in het landelijk gebied kunnen er hun voordeel mee doen en er inspiratie uithalen.

Het boek wil handreikingen geven voor het ontwikkelen en begeleiden van dergelijke ontwikkelingen en projecten, bijvoorbeeld door de Gebiedscommissie. Het is met enige nadruk niet bedoeld voor leken die er geheel zelfstandig het landschap mee kunnen inrichten. Daarvoor moet er nog teveel geïnterpreteerd worden en met deskundigheid en maatwerk gericht op de specifieke plek keuzes gemaakt worden. Het moet daarbij een hulpmiddel en een inspiratiebron zijn, nooit een strak keurslijf of een blauwdruk. Laten we ervoor waken dat het landschap “geheel volgens aan het boekje” moet worden; elke plaats heeft zijn eigenheid en zijn waarden.

Helpen die waarden te onderkennen en helpen die eigenheid te versterken is het doel van dit ensembleboek.

Visie en doelen per landschapsensemble

De Gemeente Aalten is verdeeld in 9 landschapsensembles. Elk landschapsensemble heeft een eigen “ensembleboek”. Het ensembleboek begint met de visie voor het gebied, gevolgd door de doelen van de overheid én van het gebied zelf. Visie en doelen geven de hoofdrichting aan van de ontwikkeling waarnaar gestreefd wordt.

Bestaande waarden

Als er een initiatief in het landelijk gebied op stapel staat, wordt het “ensembleboek” van het betreffende deelgebied erbij gepakt en de plaats van het initiatief wordt opgezocht op de “bestaande waardenkaart”. Daaruit blijkt bijvoorbeeld dat er op de plaats van het initiatief aardkundige en archeologische waarden aanwezig zijn, een oude esrand aanwezig is met restanten van beplanting. Dicht erbij zou een oude zandweg kunnen zijn.

De bestaande landschapswaarden zijn soms wettelijk beschermd. Maar ook andere waarden dienen gerespecteerd te worden. Waar dit onmogelijk is, dient ruime

Landschapsensembles zijn deelgebieden die als een eenheid worden ervaren, en die vaak bepaalde karakteristieken van een landschapstype hebben. Toch kan een landschapsensemble ook uit meerdere landschapstypen bestaan. Zo bestaat het ensemble 't Goor en Romienendiek uit een kleinschalig cultuurlandschap in het Aaltense Goor, een grootschalig ruilverkavelingslandschap in de rest van 't Goor en een tamelijk kleinschalig zandontginningslandschap op de Romienendiek.

Verevening

*Verevening is als principe, samen met de spelregels daarvoor en de bestaande waarden in het landschap vastgelegd in de bestemmingsplannen buitengebied
Dinxperlo en Aalten 2007*

compensatie plaats te vinden: “voor wat hoort wat”. Dit principe (verevening) én de “bestaande waarden” dienen in principe vastgelegd te worden in het bestemmingsplan.

Verevening

De vereveningsgedachte houdt in dat initiatieven ten goede moeten komen aan de doelen van de gemeenschap, waaronder het behoud en ontwikkeling van een goed functionerend, maar ook karakteristiek landschap. Per saldo moet ook het landschap beter worden van de uitvoering van het initiatief, doordat in de onmiddellijke omgeving nieuwe karakteristieke en functionele landschapselementen worden aangelegd of hersteld. De deskundigheid van de toepasser van het ensembleboek moet er daarbij voor zorgen dat de verschillende elementen afgestemd zijn op bodem en waterhuishouding, dat ze op een geschikte plaats komen en dat er daarbij sprake is van een zo veel mogelijk functioneel gebruik (zoals waterberging). Dit moet nadrukkelijk in samenspraak met initiatiefnemers, grondeigenaren, gebruikers en belanghebbenden en zo mogelijk ook omwonenden gebeuren. Daarbij dienen de principes van de verevening echter niet uitgekleeft te worden.

Zo kan bij voorbeeld naast een agrarisch bedrijfsgebouw dat een andere functie krijgt een esrand met beplanting hersteld worden, kan de sloot worden verbreed voor waterberging en ecologische functie en kan een pad worden aangelegd als een nieuwe verbinding tussen de verharde weg en de oude zandweg. Waar mogelijk worden mogelijkheden gezocht voor groen-blauwe diensten, zodat de grondeigenaren ook vruchten kunnen plukken van hun grond en arbeid.

Bouwpakket

Voor ieder landschapensemble zijn andere landschapselementen karakteristiek. In de jonge ontginningen zijn die heel anders van karakter dan in kleinschalige cultuurlandschappen als de Barlose es. De karakteristieke en functioneel nuttige landschapselementen voor het landschapensemble zijn opgenomen in het “bouwpakket”. Ze bestaan uit min of meer puntvormige elementen: “parels”, uit lijnvormige elementen, en uit vlakvormige elementen. Ze bestaan telkens uit reeksen, die een indruk geven van de variatie die mogelijk is. Het kiezen van de elementen en hun plaatsing is daarom ook geen kinderspel; het blijft een creatief proces waarvoor deskundigheid vereist is, en inzicht in problemen, functies, boomsoorten en hun mogelijkheden en gevoel voor landschap en cultuurhistorie.

Uitwerking en kaarten

Voor de toepassing van het bouwpakket zijn richtlijnen gegeven in de vorm van de uitwerking van het ensemble. Daarin wordt meestal per thema beschreven hoe de functies van het landschap in elkaar zitten of zich zouden kunnen ontwikkelen en welke karakteristieken kunnen worden doorgevoerd.

Daarnaast zijn kaarten opgenomen van enerzijds *te beschermen waarden* en anderzijds *mogelijkheden voor ontwikkeling*.

In de kaart van te beschermen waarden is in vier deelkaartjes een beeld gegeven van aardkundige waarden, archeologische waarden, landschapshistorie en monumenten en tenslotte van bestaande landschapselementen (ontleend aan de topografische kaart). De bron van deze kaarten is meestal de website van de Provincie Gelderland, die desgewenst meer informatie geeft; niet alleen gedetailleerder, maar ook de aard van de waarden, monumenten, etc., die veelal via de website door aanklikken van het betreffende object is in te zien.

De gebruikte atlassen en kaartlagen zijn:

- aardkundige waarden: www.gelderland.nl - kaarten - atlas groen gelderland (<http://geodata2.prv.gelderland.nl/apps/groengelderland/>), kaartlaag landschappelijke waarden - aardkundige waarden
- landschapshistorie en monumenten: atlas cultuurhistorische waarden van de Provincie Gelderland (<http://geodata2.prv.gld.nl/apps/chw/>) kaartlagen (3 stuks)
 - Historische geografie - historisch geografische lijnen,
 - Historische geografie - historisch geografische waardering, en
 - Historische bouwkunde - monumenten.
- archeologische waarden: atlas cultuurhistorische waarden van de Provincie Gelderland (<http://geodata2.prv.gld.nl/apps/chw/>) kaartlagen (4 stuks)
 - Archeologie - archeologisch verwachte waarden

- Archeologie - archeologische vindplaatsen
- Archeologie - archeologische monumentenkaart (amk) 2003 (vlak)
- Archeologie - cultuurhistorie - eenmansessen
- bestaande landschapselementen: deze is ontleend aan de digitale topografische bestanden (copyright topografische Dienst) op basis van de 1:10.000 kaart (top10-vector-bestanden in ArcView). Het zijn dus de elementen die op de topografische kaart voorkomen en ze zijn niet in het veld geïnventariseerd. De legenda is voor het doel ontworpen en als bestand beschikbaar op de bij de rapportage geleverde DVD.

In de kaart *mogelijkheden voor ontwikkeling* is eveneens in vier deelkaartjes aandacht besteed aan:

- mogelijkheden natuur(ontwikkeling) op basis van het Gebiedsplan Natuur en Landschap van de Provincie Gelderland (2007) zie hiervoor ook de website van de Provincie Gelderland: via de website is te achterhalen welke mogelijkheden er zijn voor subsidiëring van concrete natuurtypen of landschapselementen en hoeveel deze bedragen. (www.gelderland.nl - kaarten - atlas groen gelderland (<http://geodata2.prv.gelderland.nl/apps/groengelderland/>), kaartlaag Vastgesteld beleid - Natuur - Gebiedsplan natuur en landschap 2006)
- mogelijkheden m.b.t. water: daarbij is gebruik gemaakt van de kaart van kwel en infiltratie uit de Wateratlas van de Provincie Gelderland (www.gelderland.nl - kaarten - wateratlas, kaartlaag watersysteem - geohydrologie - kwel-infiltratie). Deze kaartlaag biedt het beste zicht op de actuele mogelijkheden voor natte natuur. In de donkergele gebieden heeft het doorgaans geen zin om poelen aan te leggen, terwijl in de donkerblauwe gebieden goede mogelijkheden bestaan voor permanent natte situaties, zeker als de waterhuishouding in een wat groter gebied zich leent voor een hogere waterstanden. Dan kunnen ook bijzondere vormen van natuur zich voordoen, die veelal gekoppeld zijn aan kwelsituaties.
- mogelijkheden voor landschapselementen geeft in de ondergrond een beeld van de historische landschapontwikkeling, doorgaans de ouderdom van de ontginningen. Deze informatie is ontleend aan de nog niet voor het grote publiek ontsloten atlas cultuurhistorische waarden van de Provincie Gelderland (<http://geodata2.prvgld.nl/apps/chw/> kaartlaag Historische geografie - historische geografie hoofdlandschappen) In tekstblokken is aangegeven welke landschapselementen kunnen worden aangelegd, veelal met suggesties voor boomsoorten en beheersvormen, de maat van het landschap (zodat een beeld kan ontstaan van de na te streven dichtheden aan landschapselementen). In de praktijk zal dit in hoge mate afhangen van de animo bij grondeigenaren/gebruikers voor het aanleggen van landschapselementen. Dit kan natuurlijk wel sterk gestimuleerd worden via het aan de man brengen van groen-blauwe diensten al dan niet gestimuleerd door een lokaal of regionaal landschapsfonds.
- het kaartbeeld *beeld, parels, paden, wonen en werken* geeft aanvullende informatie over mogelijkheden en aandachtspunten in het landschap: waar liggen belangrijke zichtlijnen (of kunnen die worden ontwikkeld), waar liggen waardevolle open ruimten, zoals essen of onbebouwde broekgebieden, waar liggen "parels" in het landschap, die bijvoorbeeld in toeristische routestructuren van belang kunnen zijn. Ook dorpsommetjes of andere behoeften aan recreatieve verbindingen zijn aangegeven.
Deze zaken zijn door de opstellers op kaart gezet en kunnen (zullen) worden uitgewerkt in projectvoorstellen.

Ook hier is het weer zaak dat er met aandacht wordt ontworpen.

Projectenlijst

Tenslotte is (apart) een projectenlijst gegeven voor de gehele gemeente, die een overzicht geeft van projecten die relevant zijn voor het betreffende gebied. De bedoeling is dat deze lijst jaarlijks wordt bijgewerkt met nieuwe projecten en dat projecten die niet meer aan de orde zijn worden verwijderd. Dit geeft niet alleen een overzicht van initiatieven die al lopen, maar is ook een belangrijk hulpmiddel voor het plannen en aanvragen van middelen voor plattelandsontwikkeling in het kader van Investeringsregeling Landelijk Gebied (ILG) en andere geldstromen. Het is van groot belang dat aan maatschappelijke groeperingen en particulieren duidelijk wordt gemaakt dat dergelijke projecten noodzakelijk zijn voor het slagen van hun eigen wensen, én die van de (Aaltense) samenleving als geheel.

Samenvatting Werkwijzer

Bij een projectidee of initiatief (op lokaal niveau):

- neem het goede ensembleboek
- bekijk in het uitvoeringsprogramma of er al projecten zijn die aansluiten bij het idee en bekijk hoe daarop verder kan worden aangesloten
- inventariseer de “te beschermen waarden” op de kaart
- bepaal de grondslagen voor eventuele verevening aan de hand van doelen en mogelijkheden
- ontwerp samen met de betrokkenen nieuwe of herstelde landschapselementen met bouwpakket, uitwerkingskaart en uitwerkingsbeschrijving

2 Het landschapsensemble Aalten

2.1 | Visie

Binnen dit landschapsensemble worden in het Landschapsontwikkelingsplan vijf zones onderscheiden, het dorp en vier dorpsranden die ieder op een eigen manier dat dorp met het omliggende landschap kunnen verankeren:

- het dorp met daardoorheen de Aaltense Slinge;
- in het oosten de de Hollenberg en het Walfort met Slinge en Keizersbeek erlangs;
- de grote es aan de noordzijde
- de Westeres met overgang naar droge ecologische verbindingszone van Keizersbeek naar Boven Slinge
- bedrijventerrein aan zuidkant met dal van de Keizersbeek en overgang naar de ecologische verbindingszone die over de Aaltense Heurne is geprojecteerd

a. Dorpskern Aalten

Motto: geef de Boven Slinge groene kades in het dorp!

In het dorp met de historische kern is op de overgang van het plateau en het gedeelte in het dal het hoogteverschil goed te ervaren.

De Aaltense Slinge komt landschappelijk en zichtbaar vanuit het oosten het dorp in, maar verdwijnt dan vooral in ondoordringbare randen van doorgegroeid groen. Af en toe is hij bij bruggen en bij de laaggelegen kerk weer even zichtbaar.

Het plan Groene Slinge doorzetten!

b. Aalten-oost

Motto: twee beken door het bos

Een fraai afwisselend landgoederenlandschap, dat eigenlijk alleen maar mooi gehouden hoeft te worden. De beken kunnen nog ecologischer worden ingericht en wellicht kunnen enkele voedselarme natuurterreintjes met hoogveenrelicten worden hersteld. Pas op voor verrommeling op de Hollenberg.

c. Aalten-noord

Motto: geef de Noorderes een groene krans met kranspaden en espaden!

De Noorderes van Aalten ligt, door een brede rand van beplanting, bijna onzichtbaar ten noorden van huidige rondweg. Enkele wegen met stoere laanbeplanting lopen richting Barlo. Maak deze es weer zichtbaar en behoud de openheid. Bescherm in de kransen de plateauranddalletjes met holle wegen.

d. Aalten-west

Motto: houd de westeres open maar geef hem een groene gordel van nieuwe landgoederen met kranspaden en nieuw akkermanshout als invulling van de droge ecologische verbindingszone! Houd de uitbreidingswijk open naar het landschap!

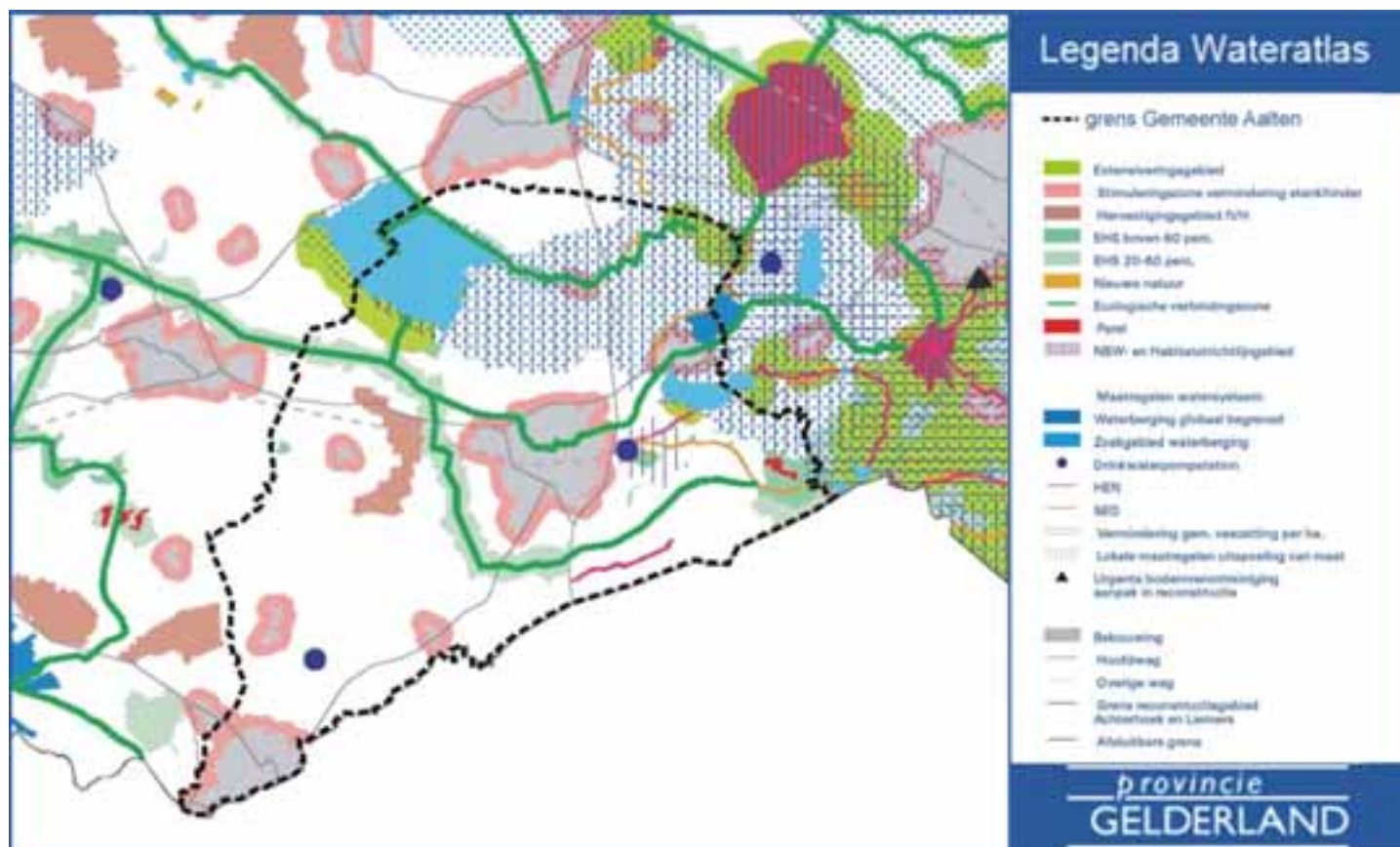
Kobus, de nieuwe uitbreidingswijk, is deels ingepast in het landschap met veel groen, maar deels ook dichtgezet door geluids- en dichte houtwal. Een boomweide van eiken op de rand kan een mooie overgang tussen es en nieuwbouwwijk vormen.

e. Aalten-zuid

Motto: geef de Heurnese essen een randbeplanting en de Keizersbeek een dal met elzensingels en overlopers!

Het industrieterrein in het Aaltense Broek is de laatste jaren flink uitgebreid en ook de Keizersbeek overgestoken, waarbij met name meer rekening gehouden is met infrastructuur en soms met landschap. Eventuele nieuwe bedrijven in het Aaltense Broek zouden moeten aansluiten bij oude verkavelings- en beplantingspatronen van elzensingels langs sloten en wegen. Het verdient aanbeveling om daarbij niet alle kaveltjes aaneengesloten vol te bouwen. Op zo'n manier kunnen ecologische verbindingszone en bedrijvigheid positief op elkaar inwerken. De bedrijven krijgen een mooie landschappelijke inpassing en uitstraling en de ecologische verbindingszone kan deels in de begroting van de uitbreiding van het bedrijventerrein opgenomen worden.

2.2 | Doelen voor het landschapsensemble Aalten

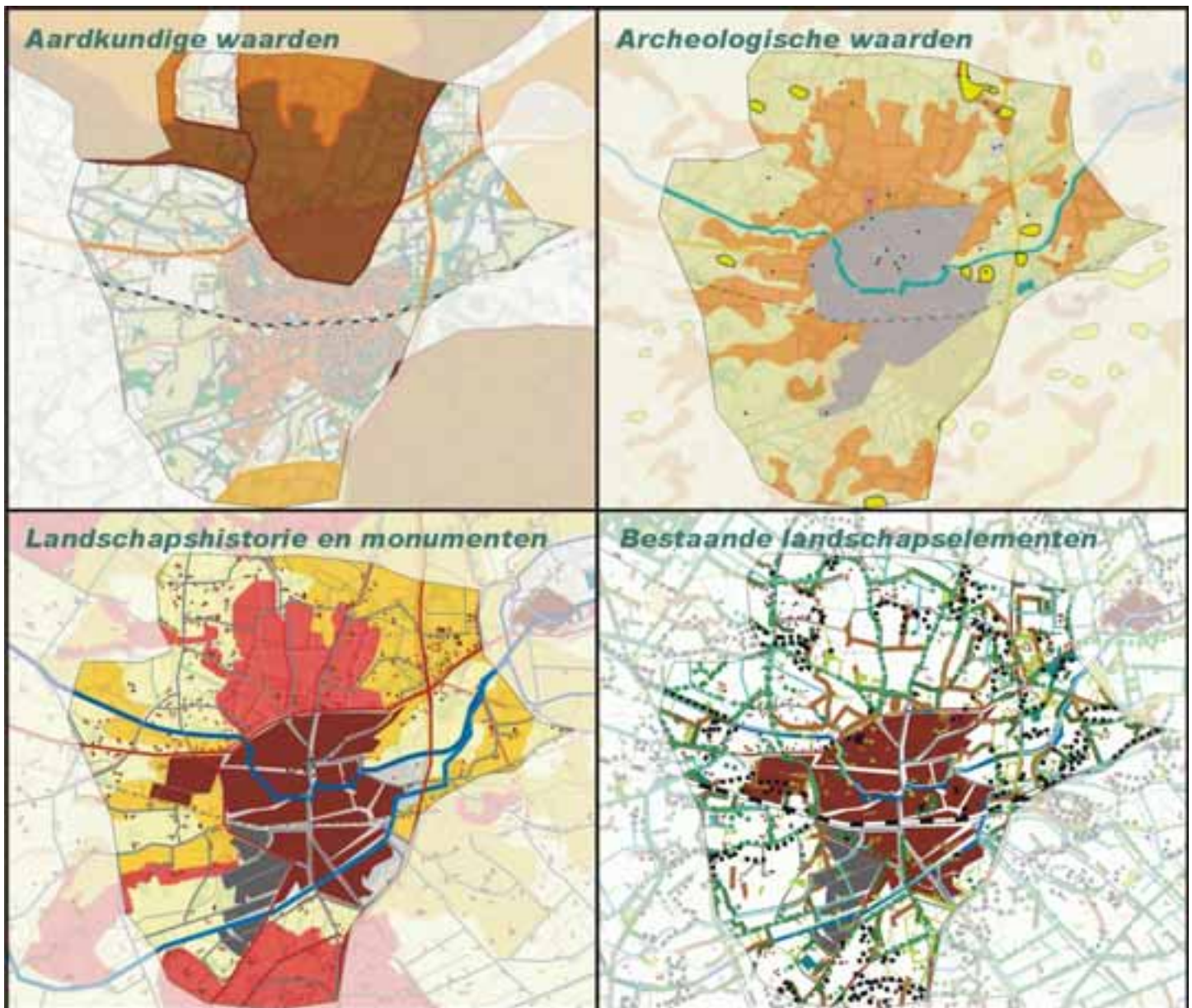

Opgaven vanuit Streekplan en Reconstructie Achterhoek - Liemers:

- regionale stedelijke functies in de kern Aalten
- verweving landbouw en andere functies in de agrarische delen van het gebied; beperking stankhinder direct rondom de kern Aalten
- lokale maatregelen tegen uitspoeling van mest in het stroomgebied van de Veengoot op de Noorderes
- grondwaterbescherming rond het drinkwaterpompeiland op 't Loohuis
- ecologische verbindingzone langs de Boven Slinge (door het dorp) en droge ecologische verbindingzone met een bocht om de zuidkant van Aalten;
- water van het Hoogste Ecologische Niveau in de sloot langs de Spoordijk en de Kortbeek (bovenloop Snijders Veerbeek) tot aan de Hamelandroute
- het versterken van de samenhang in waardevol landschap (Waardevol en Nationaal landschap Winterswijk)
- vergroten leefbaarheid op het platteland en tegemoet komen aan behoefte aan landelijk wonen
- versterken recreatieve mogelijkheden

Doelen vanuit de streek:

- behoud van (kleinschalige) economische vitaliteit, woonmogelijkheden (ook voor jongeren en ouderen) en voorzieningen
- versterken recreatieve aantrekkelijkheid, zowel voor de eigen bevolking als voor toeristen; inzet op kleinschalige en extensieve mogelijkheden
- versterken en terugbrengen identiteit van het dorp: ligging aan de beek
- behoud van de productiecapaciteit voor duurzame grondgebonden landbouw
- vergroten veiligheid voor fietsers en wandelaars

Landschapsonwikkelingsplan Aalten landschapsensemble Aalten te beschermen waarden

Aardkundige waarden

- Aardkundige waarden**
- Internationaal belang
 - Nationaal belang
 - Provinciaal belang
 - Regionaal belang
 - Niet bepaald

Archeologische waarden

- Archeologische waarden**
- archeologische vindplaatsen
 - cultuurhistorie- eenmans-essen**
 - eenmans-essen
 - cultuurhistorie- oude woongronden**
 - tuinen
 - oude woongrond en/of andere oude cultuur
 - archeologische monumentenkaart (juni) 2002 (rsk)**
 - Terrain van archeologische betekenis
 - Terrain van archeologische waarde
 - Terrain van hoge archeologische waarde
 - Terrain van zeer hoge archeologische waarde
 - Terrain van zeer hoge archeologische waarde, beschermd
 - archeologische verwachte waarden**
 - laag
 - laag
 - middelmatig
 - niet getoetst
 - water

Landschapshistorie en monumenten

historisch bouwkundige monumenten

- agrarische functie
- defensiefunctie
- dienstverlenende functie
- maatschappelijke functie
- nijverheids- en industriële functie
- nutfunctie
- ontspanningsfunctie
- openbare ruimte en infrastructuurfunctie
- overlevingsfunctie
- recreatieve functie
- religieuze functie
- territoriale functie
- waterwaarfunctie
- woonfunctie

historische geografie waardering

- laag
- midden
- hoog
- water
- bebouwing
- onbehand
- onbehand

Bestaande landschapselementen

- muur
- pad/voetpad
- overharde weg
- spoor
- heg
- botmenrij
- hoogteverschil/rand greppel/droge sloot
- sloot breedte < 3 m.
- sloot breedte 3-6 m.
- weg, half- en onverhard
- dras en riet
- water
- loofbos
- heide
- zand
- naaldbos
- gemengd bos
- populierenbos

3 Uitwerking voor de functies van het landschapsensemble Aalten

Het landschapsensemble Aalten ligt klassiek op de overgang van hoog naar laag. Dat geldt zowel van oost naar west, als van noord naar zuid. In de overgang van oost naar west is er sprake van de rand van het Oost-Nederlands Plateau. Bij de overgang van noord naar zuid is er sprake van de doorsnijding van dat plateau door de Boven Slinge, die hier gebruik maakt van het oude dal van een gletsjerrivier in het plateau. De Noorderes ligt nog op het plateau, de Boven Slinge en de Keizersbeek liggen in het oude dal van een gletsjerrivier, dat hier uitkomt in het lage midden van de Achterhoek. Op deze “dubbele” overgang ontstond het dorp Aalten, niet te nat, niet te droog. Er waren goede handelsroutes naar Doetinchem en Winterswijk, en later een spoorstation.

Thema W Wonen, werken en welzijn

Aalten is als grootste kern in de gemeente een dynamisch dorp. Recente uitbreidingen zijn Kobus en bedrijventerrein Het Broek. Bij beide plannen is een zekere groene invulling gegeven, maar die sluit niet overal goed aan op het omringende landschap. Dit kan nog worden versterkt door uitloopmogelijkheden te scheppen, zodat de bewoners ook “het landschap in” kunnen.

Vrijkomende agrarische bebouwing in het buitengebied kan in principe ook benut worden voor wonen. Het spreekt voor zich - en dat is ook in het bestemmingsplan vastgelegd - dat er dan sprake is van verevening en een landschappelijke inpassing van de woongebouwen in de omgeving.

Maneges en andere recreatieve voorzieningen dienen daarbij zorgvuldig te worden ingepast met bijvoorbeeld hagen in plaats van witte hekken en erfbeplantingen op basis van traditionele beplanting. Ook dienen nieuwe woonfuncties daarbij goed ingepast te worden, omdat de herinrichting van erven wel eens gaat detoneren: met name grote hekken en poorten zijn daarbij soms storend in het landschap, terwijl juist voor die functies goede alternatieven zijn. Verlichting (lichtverontreiniging) is eveneens een aandachtspunt.

Ook de campings dienen goed omzoomd te worden met groen, voor zowel de campinggasten als de beleving van buitenaf. Dit is temeer noodzakelijk door de directe relatie met de landgoederen.

Als nieuwe functies een verdichting in het landschap tot gevolg hebben, is dat rond Aalten acceptabel. Alleen de Noorderes moet zoveel mogelijk open blijven en is dan ook niet geschikt voor nieuwe functies.

Het bovenstaande geldt in z'n algemeenheid ook voor andere nieuwe functies van vrijgekomen agrarische bebouwing.

In de laagtes langs de Slinge en de Keizersbeek dient waterbeheer het primaat te houden, vooral vanwege de minder geschikte waterhuishouding en de mogelijkheden voor ecologische verbindingzones. Dit kan ook gelden in het intrekgebied van het waterwinstation op 't Loohuis. Eventuele sloop van agrarische bebouwing kan daarbij gecompenseerd worden met nieuwe bebouwing bij de kern. Eén en ander zal bij een watertoets moeten blijken.

Landbouwers die levensvatbare bedrijven hebben en willen uitbreiden, dienen daarvoor mogelijkheden te krijgen, mits het landschap er niet slechter van wordt. De “voor-wat-hoort-wat”-gedachte kan daarbij wederzijds kansen bieden. Erfbeplanting rond agrarische bebouwing dient te worden gestimuleerd.

In veel gevallen is een ruime bouwkevel goed in te passen in het landschap met gebruik van traditionele beplanting. Ook moderne bedrijfsgebouwen ogen vriendelijk als ze geflankeerd worden door traditioneel groen.

Wonen in het groen

Thema B Opvangen, bergen en beleven

Opvang van regenwater is aan de orde in de bovenloop van de Sniijders Veerbeek, de Kortbeek, bovenstrooms van de Hamelandroute en twee andere beken, die uitmonden in de Keizersbeek op landgoed 't Loohuis: de beek langs de Spoordijk en de Haartse Waterleiding. De eerste twee zijn wateren van het Hoogste Ecologische Niveau (HEN), de Haartse Waterleiding is water met een Specifiek Ecologische Doelstelling (SED). Dit geeft aan dat er reeds bijzondere ecologische waarden aanwezig zijn en het geeft bovendien een status om deze beken verder ecologisch te beheren en waar nodig in te richten. Minstens een deel van deze beken heeft nu een geheel geplaveide bedding die zorgt voor een zeer snelle afstroom van water en nauwelijks mogelijkheden voor waterleven. Hier liggen dus duidelijk mogelijkheden voor een andere inrichting, zeker als dit in het kader van groen-blauwe diensten met aanliggende eigenaren zou kunnen worden gecombineerd, zodat er meer ruimte is voor beek en waterberging, maar ook voor natuurontwikkeling en recreatieve beleving van de beken. Plannenmakerij moet zeer deskundig gebeuren, omdat door het grote verval van Kortbeek en Haartse Waterleiding de stroomsnelheid van de beken sterk kan wisselen. Die stroomsnelheid is weer van groot belang voor veel watermacrofauna en de migratiemogelijkheden daarvan.

Pad langs de Keizersbeek bij 't Walfort

Waterberging kan verder aan de orde zijn langs de Keizersbeek, wellicht op landgoed 't Loohuis, maar ook aan de andere kant van Aalten bij bedrijventerrein Het Broek en verder. Hier speelt de ecologische functie enige rol, hoewel de Keizersbeek niet aangewezen is als ecologische verbindingzone. Overigens is het merkwaardig dat er geen eigen waterberging is op of bij het bedrijventerrein.

Dat is wel het geval bij de Boven Slinge. Deze kan natuurlijker gemaakt worden, zowel bovenstrooms van Aalten, als in de kom van Aalten (Groene Slinge), maar ook benedenstrooms van Aalten. Watervertragende maatregelen gekoppeld aan extra waterberging kunnen zorgen voor een beter ecologisch functioneren, een betere beleving en minder snelle afstroming, zonder dat dit wateroverlast hoeft op te leveren.

Thema L Lijnen in het landschap

Vanuit Aalten is er een grote behoefte aan uitloopmogelijkheden en fietsroutes. Gelukkig zijn die al behoorlijk aanwezig, maar een verdere dooradering van het landelijk gebied vanuit de kern zal zeker in een behoefte voorzien.

Daarnaast liggen er twee hoofdlijnen door en om Aalten in de vorm van ecologische verbindingzones: de Slinge en de droge ecologische verbindingzone van de Haart naar de Slinge ten westen van Aalten. Het Groene Slingeplan door de kom van Aalten is inmiddels in uitvoering. Ook de droge ecologische verbindingzone is opgepakt door SAAP om daarvoor het plan te ontwikkelen en te zien waar nog gaten moeten worden opgevuld om deze route, die bestaat uit "stapstenen" in de vorm van kleine natuurgebiedjes, te laten voldoen aan de eisen. In de praktijk zijn er al veel van deze stapstenen aanwezig.

In het kader van verevening en voor het verder versterken van de ecologische structuur én wandelmogelijkheden in het buitengebied zijn in de kwartetten voorzetten gegeven.

- Variaties op eik in de landgoederen aan de oostzijde (met eventueel broekbosjes van zwarte els als er sprake is van verbreding en waterberging, met name richting het Zwanenbroek. Gebruik van de (schouw)paden langs de beek is hier deels al mogelijk.
- Op de Noorderes gaat het erom de openheid te handhaven. Karakteristieke punten kunnen echter wel voorzien worden van een boomgroep van eik of linde. Alleen de esrand (onderaan) kan worden voorzien van opgaande rij van eik, te combineren met allerlei struikvormers. Met name op steilranden kunnen deze de esrand markeren. Verder zijn hier wellicht meer paden aan te leggen, die opgenomen kunnen worden in dorpsommetjes. Ze kunnen worden afgeschermd met lage gevlochten (doorn)hagen of gewoon kaal over de es lopen.
- Op de Westeres loopt het plateau over in het hoevenlandschap. Er is hier behoefte aan uitloopmogelijkheden vanuit woonwijk Kobus. Hier kunnen de restanten van de essen weer gemarkeerd worden met kranspaden met wilde hagen of houtwallen van eik. Hoewel de hoogteverschillen hier niet groot zijn, kunnen uitzichtpunten of andere markante punten of erven gesierd worden met een vrijstaande boom of boomgroep van eik of linde en natuurlijk kunnen hier ook paden over essen of ruigtestroken door of langs agrarische percelen worden gelegd.
- In het Broek en het kleinschalige hoevenlandschap daaromheen zijn er in de eerste plaats de laagtes langs de Keizersbeek die vroeger een kleinschalig patroon van

elzenhagen droegen, vergelijkbaar met die in het Aaltense Goor. Ook verbrede oevers met plasbermen passen hier goed om water op te vangen, natuur te scheppen en de slootoevers toegankelijk te maken. Verder kunnen langs en over esjes weer kranspaden worden aangelegd.

Voor alle lijnen in het landschap geldt dat ze hier in een vrij dicht patroon kunnen worden gelegd. Op de Noorderes is weliswaar openheid van belang, maar de aan te leggen landschapselementen zijn daaraan aangepast. De gemiddelde afstand tussen landschapselementen mag 100 tot 200 m bedragen, uiteraard afhankelijk van mogelijkheden.

Thema P Parels in het landschap

Parels in dit ensemble zijn in de eerste plaats de Boven Slinge, met name in de kern Aalten. Daar wordt momenteel hard gewerkt om hem weer de allure te geven die hem toekomt als historische drager en slagader van het dorp.

Daarnaast zijn de beide landgoederen parels om te koesteren. In het Walfort zijn restanten van vroegere heidevegetaties, zoals een gagestruweel tegenover de camping aan de Stationsweg. Verder is het natuurlijk een gebied met oud loofbos en daarin soorten van de wat rijkere gronden, zoals dalkruid en bosanemoon, gele dovenetel en salomonszegel.

Van de vogels komen er de soorten van oude loofbossen voor, zoals de appelvink, de boomklever en de kleine bonte specht.

Deze parel is nog op te poetsen door natuurontwikkeling in het kader van de ecologische verbindingzone Boven Slinge. Ook de restanten van heidevennen en kleine veentjes zouden weer in ere hersteld moeten worden.

Ten zuiden van Aalten liggen langs de Hamelandroute hier en daar nog andere natuurpareltjes: terreintjes met fraaie heischrale graslandjes. Wellicht dat dit met goed beheer nog verder uit te breiden is.

Aan de noordkant zijn de watertoren en de Romienendiek pareltjes, samen met de uitzichten in de richting van het Goor en de holle wegen bij Dale, die de plateaurand fraai markeren. In de Nonhof (bos ten noorden van Aalten) komen oude loofbosrestanten met o.a. gewone salomonszegel, hulst, bosanemoon voor.

Verder zijn er diverse plaatsen met muurbegroeiingen:

- kerkhofmuur bij Grote kerk Aalten (muurvaren)
- muur Walfort (muurvaren)
- begraafplaats Centrum Aalten (steenbreekvaren)
- begraafplaats Romienendiek Aalten (steenbreekvaren).

Ook komt op diverse plaatsen langs het spoor en in bermen de kleine bevernel voor.

Langs de Romienendiek en de Hamelandroute liggen gebouwen met de monumentstatus.

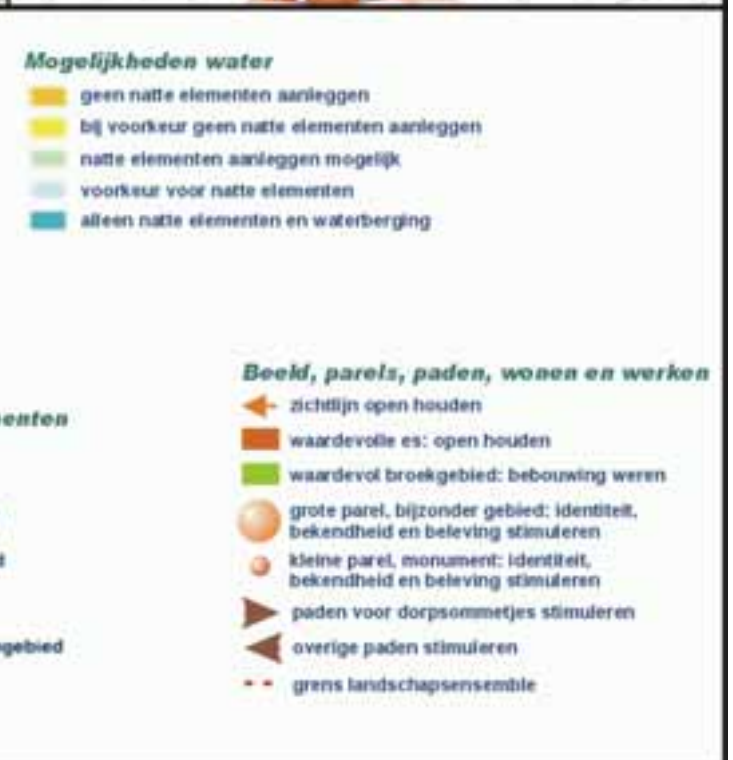
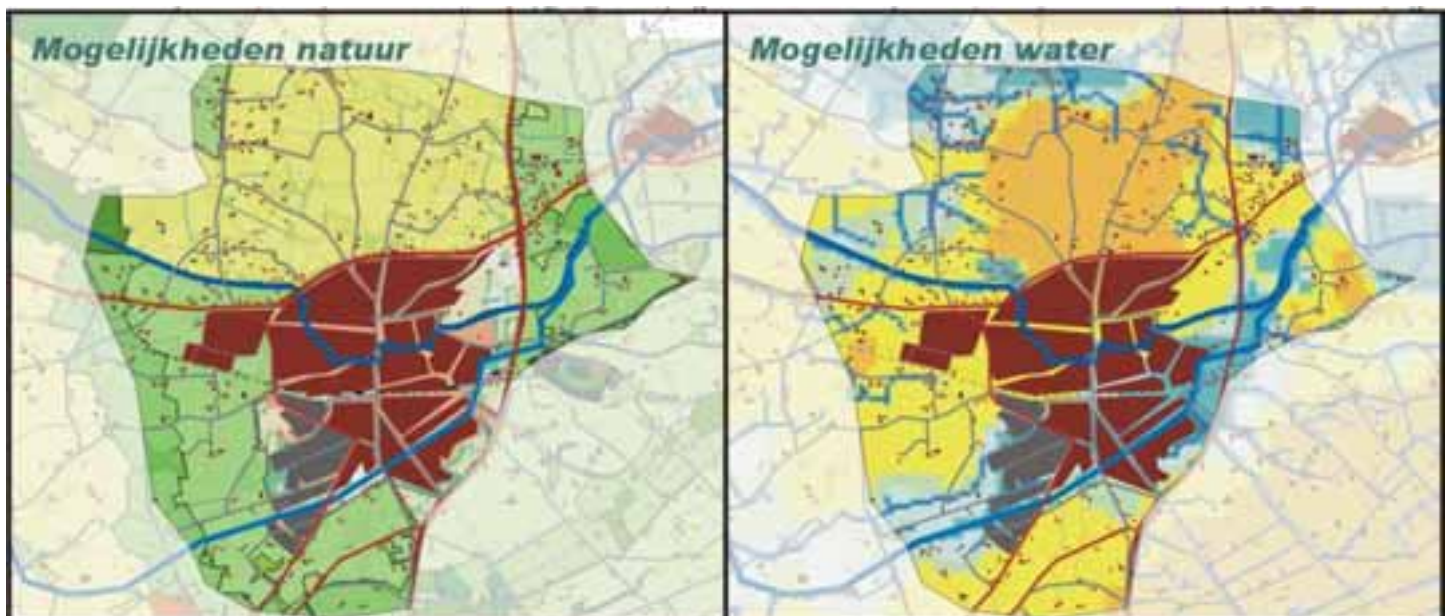
Thema Z Zaken in zicht

Evenals in het ensemble van Barlo is het hier ook zaak een aantal doorkijkjes te bewaren van de hoogte van de Noorderes de laagte van het Goor in. Hoewel de windmolens die daar vermoedelijk gebouwd zullen worden niet door iedereen fraai gevonden zullen worden, is het toch een bijna on-Nederlands panorama dat hier plaatselijk aanwezig is. Doorkijkjes moeten gekoesterd worden.

Het Broek is een typisch bedrijvenlandschap. Door de inbedding in een kleinschalig landschap en de aanplant van diverse nieuwe groenstroken heeft het geen verre uitstraling in het omringende landschap.

Enkele campings in het gebied zouden aan sommige zijden beter kunnen worden ingepast en beplant. Met name de camping bij het Karpermeer heeft een weinig fraaie uitstraling. Hier kan een typische situatie ontstaan van "voor wat, hoort wat" als er wijzigingsplannen zijn die gemeentelijke vergunningen of andere tussenkomst behoeven.

Plaatselijk zijn er tenslotte, bijvoorbeeld langs de Sonderweg, boerderijen die beter ingepast zouden kunnen worden in het landschap. Erfbeplanting dient daarbij te worden gestimuleerd. Eik en linde zijn daarbij de soorten die het meest voor de hand liggen. In jonge ontginningen kan ook gekozen worden voor andere soorten, zoals berk, en desgewenst acacia. Hoogstamfruitbomen en walnoot kunnen zowel in het jonge als in het oude cultuurlandschap een erf (op den duur) een prachtig aanzien geven.

4 Bouwpakket voor het landschapsensemble Aalten

beken door bos

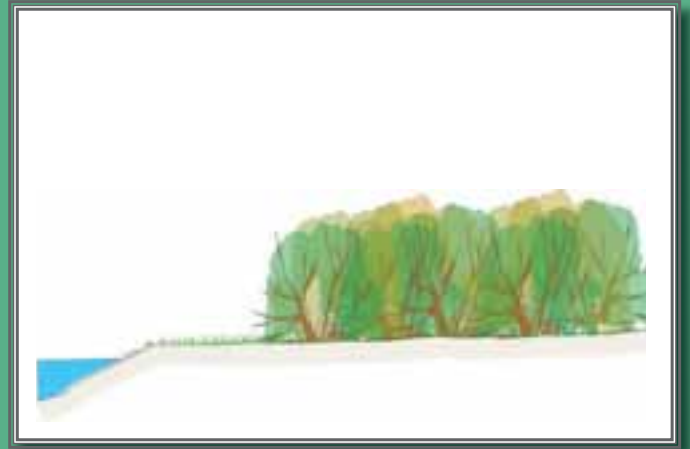
aalten-oost

- naoberpad langs de beek
- beekbosje
- eikenwal
- eikenlaan

beken door bos

aalten-oost

- naoberpad langs de beek
- beekbosje
- eikenwal
- eikenlaan

beken door bos

aalten-oost

- naoberpad langs de beek
- beekbosje
- eikenwal
- eikenlaan

beken door bos

aalten-oost

- naoberpad langs de beek
- beekbosje
- eikenwal
- eikenlaan

noorderes

hegges en hagen

- groep van eik of linde bij uitzichtpunt
- hegge: zandpad over es
- kranspad: eikensingel langs esrand
- kranspad: wilde haag langs esrand

noorderes

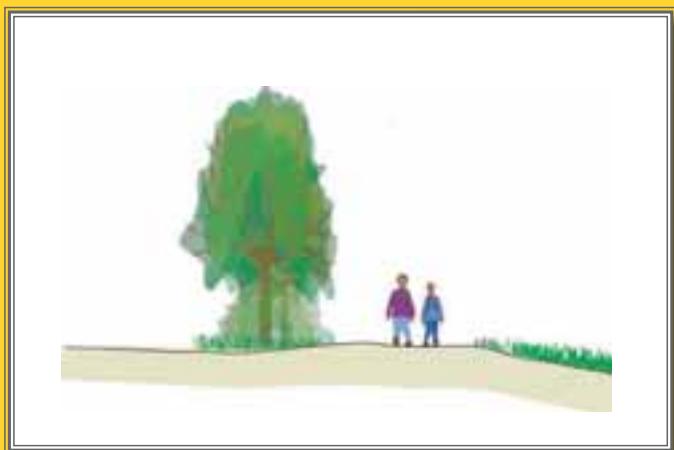
hegges en hagen

- groep van eik of linde bij uitzichtpunt
- hegge: zandpad over es
- kranspad: eikensingel langs esrand
- kranspad: wilde haag langs esrand

noorderes

hegges en hagen

- groep van eik of linde bij uitzichtpunt
- hegge: zandpad over es
- kranspad: eikensingel langs esrand
- kranspad: wilde haag langs esrand

noorderes

hegges en hagen

- groep van eik of linde bij uitzichtpunt
- hegge: zandpad over es
- kranspad: eikensingel langs esrand
- kranspad: wilde haag langs esrand

westeres

hegges en hagen

- groep van eik of linde bij uitzichtpunt
- zandpad over es
- kranspad: eikensingel langs esrand
- kranspad: wilde haag langs esrand

westeres

hegges en hagen

- groep van eik of linde bij uitzichtpunt
- zandpad over es
- kranspad: eikensingel langs esrand
- kranspad: wilde haag langs esrand

westeres

hegges en hagen

- groep van eik of linde bij uitzichtpuntt
- zandpad over es
- kranspad: eikensingel langs esrand
- kranspad: wilde haag langs esrand

westeres

hegges en hagen

- groep van eik of linde bij uitzichtpunt
- zandpad over es
- kranspad: eikensingel langs esrand
- kranspad: wilde haag langs esrand

broek en esjes

aalten-zuid en de heurne

- noaberpads langs beek of sloot
- noaberpads met elzensingel langs beek of sloot
- kranspads: wilde haag langs rand van eenmanses
- hegges: zandpads over es

broek en esjes

aalten-zuid en de heurne

- noaberpads langs beek of sloot
- noaberpads met elzensingel langs beek of sloot
- kranspads: wilde haag langs rand van eenmanses
- hegges: zandpads over es

broek en esjes

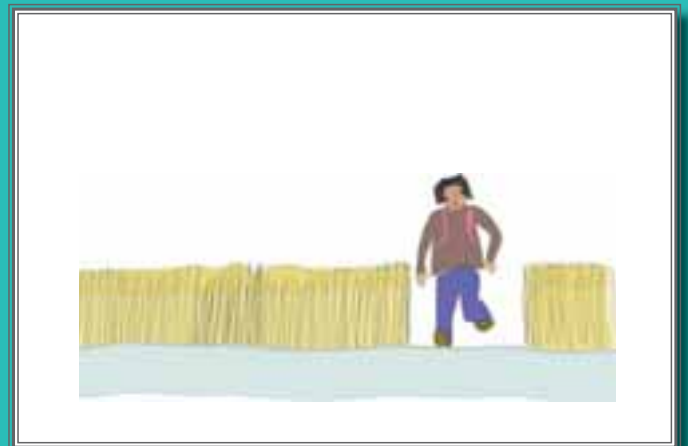
aalten-zuid en de heurne

- noaberpads langs beek of sloot
- noaberpads met elzensingel langs beek of sloot
- kranspads: wilde haag langs rand van eenmanses
- hegges: zandpads over es

broek en esjes

aalten-zuid en de heurne

- noaberpads langs beek of sloot
- noaberpads met elzensingel langs beek of sloot
- kranspads: wilde haag langs rand van eenmanses
- hegges: zandpads over es

Bijlage: Nieuwe bebouwing in het buitengebied

Beoordeling van bebouwing in het buitengebied is maatwerk en bovendien subjectief. Het is dan ook niet eenvoudig richtlijnen te geven voor bebouwing in het buitengebied. Zeker de oudere cultuurlandschappen zijn veelal veel ouder dan de meeste gebouwen, zodat er al vele malen vernieuwing van bebouwing is opgetreden en er mede daardoor een vrij grote diversiteit is ontstaan. Alleen in relatief jonge ontginningen is vaak nog wel een redelijk uniforme bouwstijl uit de tijd van de ontginning te onderscheiden. Voorbeelden zijn de Schaarsheide en delen van de Haart (omgeving Witte Veen), waar de eenvoudige ontginningsbouw (één rechthoekige verdieping onder een met pannen gedekt schilddak) veelal nog op redelijk veel plaatsen te herkennen is.

Landschapsdoelen voor bebouwing zijn:

- 7 een “mooi” landschap
- 7 herkenbaar houden van het landschap met een Achterhoekse identiteit.

Omdat “mooi” wel heel erg subjectief is, zullen we vooral proberen om de “herkenbaarheid” en de “Achterhoekse identiteit” hier uit te werken. Toch is ook dat vrijwel ondoenlijk. In de praktijk blijkt het vooral het samenspel te zijn van landschapselementen, bebouwing, wegen, bomen, in een bepaalde schikking ten opzichte van elkaar die we kunnen herkennen als “Achterhoeks”. Daarbij is het dan ook nog eens moeilijk om delen van het Oost-Nederlands Plateau te onderscheiden van landschappen in Twente.

In feite kunnen we vooral een aantal ideeën geven die bij de beoordeling een rol kunnen spelen, een aantal hulpmiddelen en een aantal criteria voor “niet-Achterhoekse” bebouwing.

1 Welke bebouwing is er in het omgevende landschap?

In het ensembleboek is op de kaart *Ontwikkelingsmogelijkheden* het deelkaartje *stimuleren landschapselementen* een kaartje gegeven van de landschapsgeschiedenis, te weten een onderverdeling in *oude cultuurlandschappen*, *jonge ontginningen op zand* en *jonge ontginningen op veen*.

Om dit onderscheid landschappelijk vast te houden is het van groot belang om in de bouwstijl de kenmerken van de jonge ontginningen te laten terugkomen. Hier dus geen nostalgische verwijzingen naar rieten daken en plattegronden van T-boerderijen, maar liever de tamelijk strakke en functionele bouwstijl van rond 1900: een simpele rechthoekige plattegrond van één verdieping met daarop een eenvoudig schilddak met pannen en daklijsten. Zoek referentiebeelden in de directe omgeving, in elk geval in hetzelfde landschapstype als waar het gebouw komt te staan.

Dit geldt ook in de oude cultuurlandschappen. Omdat deze gebieden een veel langere geschiedenis hebben, is de bouwstijl er veel meer gevarieerd. Zoek ook hier referentiebeelden in het omringende landschap met dezelfde geschiedenis.

Nieuwe bebouwing zal in zijn uiterlijk altijd afwijken van de uitstraling van oude gebouwen. Bakstenen verkleuren in de tijd, blinkend metaal wordt dof, het erf wordt ingericht en - meestal het ingrijpendst - begroeiing komt tot wasdom en neemt het gebouw (als het goed is) op in het landschap.

2 In hoeverre zijn er streekeigen kenmerken in het gebouw?

De eerste vraag die daarbij te beantwoorden is, is “Wat maakt een gebouw Achterhoeks?”. Dit is niet eenvoudig te beantwoorden. De oude boerderijen op het Oost-Nederlands Plateau hebben doorgaans houten topgevels en vaak een vrij steile

Oude boerderijen van het Oost-Nederlands Plateau

dakhelling (>45°).

In het dekzandlandschap, maar ook in wat jongere bebouwing op het plateau, is de dakhelling vaak vlakker en ontbreekt veelal de houten topgevel, al zijn er wel verwijzingen, zoals op bijgaand plaatje van een boerderij in Barlo.

3 In hoeverre is de nieuwe bebouwing juist niet kenmerkend voor de Achterhoek?
Zijn er stijlkenmerken die verwijzen naar een andere streek in Nederland?

4 Zijn er stijlkenmerken die iets proberen na te bootsen, maar dat juist heel stereotiep doen?

Omdat er al veel welstandscommissies hebben geprobeerd meer algemene regels op te stellen voor bebouwing, zien we dat bouwondernemingen daarop inspelen door standaard boerderij-achtige huizen aan te bieden. Deze catalogusbouw wordt wel aangeduid als *boerderettes*. Ze dragen niet bij aan een streekeigen bouwstijl, omdat overal in Nederland de zelfde huizen verschijnen en ze daardoor juist de nadruk leggen op de misplaatste en clichématige nabootsing en dus juist niet op een streekeigen karakter.

5 Let op de inrichting van het erf

negatieve elementen: grote hekken, poorten, paardenbakken met lantaarnpalen en opzichtige witte hekken, carports, reclameborden, coniferenbeplantingen, overmatige verhardingen, etc.

6 positieve elementen: beplanting met streekeigen soorten

Het waarschijnlijk meest effectieve middel om bebouwing in een streekeigen aanzien te geven, is deze op een goede manier in te passen in het omringende landschap met beplanting. Zelfs zeer detonerende gebouwen krijgen een veel vriendelijker uitstraling als ze in het groen staan. Het gaat er nog niet eens om ze te camoufleren: het Achterhoekse landschap bestaat juist uit huizen en daken die zichtbaar zijn tussen het groen. Dit heeft één overheersend nadeel: het kost veel tijd. Gebouwen groeien vele malen sneller dan bomen.

Professioneel tuinbeheer maakt snel een steriele indruk en biedt weinig ruimte voor ecologische waarden

7 niet te glad en strak beheer

De beplanting, en ook de bebouwing in de Achterhoek kenmerkt zich door een tamelijk informele sfeer: het is overal anders en het is niet recht, strak en aangeharkt. Dat heeft te maken met de aard van de mensen: ze hoeven niet op te scheppen, laat staan te intimideren, met hun bezit.

Dat geeft de mensen én het Achterhoekse landschap zijn vriendelijke gemoedelijkheid, die zo hoog gewaardeerd wordt. Ook die sfeer heeft vaak tijd nodig om tot rijping te komen.

Voordeel van een niet te glad beheer is dat het veel meer ecologische waarden oplevert, voor insecten, vogels en planten. Zo blijken zwaluwen praktisch alleen te nestelen op boerderijen waar vee is, blijken steenuilen voor te komen in oude, weinig gebruikte schuurtjes en holle bomen en zijn dagvlinders gebonden aan kleinschalige landschappen met veel overgangen tussen bossen, struiken, zomen en graslanden.